

DUHOVNICUL: DOCTOR AL SUFLETELOR OAMENILOR ȘI EDUCATOR ÎN PROCESUL FORMĂRII LOR DUHOVNICEȘTI

Pr. Lect. Dr. Adrian DINU

Realitatea cotidiană ne provoacă adesea să luăm în discuție probleme de ordin spiritual. Dintre temele predilecte și actuale ale discuțiilor pe care le purtăm cu cei de lângă noi, nu lipsesc cele referitoare la răutatea lumii, la vremurile pe care le trăim, la degradarea continuă a percepției morale asupra valorilor spirituale peren recunoscute. Atunci când răsfoiești un ziar, imediat și se deschid înaintea ochilor o mulțime de articole ce redau acțiuni nocive pentru interesele individuale și sociale: fraude, crime, trădări și multe altele, descrise adesea detaliat și fals de către jurnaliști dornici numai și numai de senzational. Deschizi o carte și lucrurile par a sta la fel: cu cât scriitorul prezintă mai fidel realitatea, cu atât problemele morale și spirituale abundă în paginile acesteia, iar dacă este o carte de ficțiune literară, cu atât mai mult imaginarul negativ se dezlănțuie. Din perspectivă creștină, cred că se impun, în mod firesc, întrebări de felul: duhovnicul poate fi și el un educator al lumii de azi și mai este posibilă o formare duhovnicească în sens real a oamenilor? Ce este un duhovnic și ce rol are în mod concret? Poate el interveni, se cuvine să o facă în majoritatea aspectelor vieții noastre?

Privind în jurul nostru, constatăm că, pentru o majoritatea covârșitoare a membrilor societății garanția și măsura valorii sunt date de succesul cu orice preț. Pragmatismul unor autori precum Guy Debrock¹ sau Sandra B. Rosenthal² care proclamă drept criteriu suprem utilitatea și avantajul practic pare a avea în plan teoretic un caracter constructiv, însă, atunci când este aplicat în viața practică, duce la rezultate dezastruoase. Cu tot progresul făcut în ultimele decenii, lumea este, în mod evident, în criză, iar în anii din urmă s-a ajuns chiar

¹ Guy Debrock, *Process Pragmatism. Essays on a Quiet Philosophical Revolution*, Rodopi, Amsterdam, New York, 2003.

² Sandra B. Rosenthal, *Speculative Pragmatism*, Amherst, 1986.

la paroxism, la absurd³. Ce a generat această situație? Deși răspunsul la astfel de întrebări nu constituie subiectul lucrării de față, totuși se impun câteva reflecții care conturează repere necesare în demersul nostru.

Realizând o incursiune în timp, sesizăm că relația dintre Dumnezeu și individ nu este permanent aceeași. Dacă în societățile mai puțin evoluat, membrii acestora trăiau în contextul impus de tradițiile morale amestecate cu religiozitate, care îi disciplinau, în societățile contemporane s-a ajuns ca individul să nu mai poată să-și organizeze viața după anumite principii religioase, întrucât el nu mai aparține cu strictețe unui grup social, ci trăiește experiența însingurării, constatând contradicțiile care apar între sistemul de valori propus de mediul înconjurător și adevăratele valori spirituale, fapt care generează motive de insubordonare morală și socială.

În conștiința multor oameni, viciul și virtutea și-au pierdut sensul lor inițial, „gravitatea” pe care le aveau altă dată, estompându-se rigoarea demarcațiilor dintre ele. Cuvinte precum credință, rugăciune, meditație și altele tind să dispară din limbajul moral contemporan sau, în cel mai bun caz, sunt folosite ca metafore sau argumente în descifrarea evoluției istorice a omului. Pentru individul de azi, distincția dintre virtute și păcat devine aproape imposibilă deoarece locul unei este luat de cealaltă, fără a mai privi la originea și perspectiva lor. Prin confuzia și chiar aversiunea promovată față de viața spirituală autentică, adică cea dusă în Biserică și împreună cu Hristos Domnul, se distrug practic epoci istorice și culturale și, mai ales, condițiile apropierei de Dumnezeu.

Studiul de față nu este o reconstrucție istorică a modului concret în care se desfășura viața spirituală a primilor creștini și a lucrării duhovnicilor de odinioară. Intenția este de a nu face aici un documentar religios sau un inventar al practicilor din Biserică, ci demersul se situează mai degrabă în registrul pedagogic, pastoral și

³ Despre *criza* prin care toată lumea, începând cu mijlocul anului 2008 și până acum, se vorbește foarte mult, însă foarte puțini sunt cei care se referă la aspectele spirituale ale acesteia. Din acest punct de vedere semnalăm câteva apariții recente: Ioan I. Ică jr., *Perspective comparate asupra reformei Bisericii în Europa secolului XX*, în Teodor Baconsky, Ioan I. Ică jr. ș.a., *Pentru un creștinism al noii Europe. Seria Boltzmann*, vol. III, Humanitas, 2007, pp. 7-61 ; Dan Puric, *Cine suntem*, Editura Playtera, București, 2008, pp. 93-110; Paul Evdokimov, *La vie spirituelle dans la ville*, Epiphanie, Les Editions du Cerf, Paris, 2008, cap. *Un laïc aujourd'hui*, pp. 141-145.

practic al vieții noastre creștinești. Totodată, urmărim să punem la dispoziția cititorului modern interesat, dar totuși prins între absurdul secularizării radicale a societăților și al desacralizării tehnocratice a vieții spirituale și cultura deopotrivă de impersonalizată a tehnicilor și meditațiilor extrem orientale, un ghid elementar care să puncteze niște repere ale credinței, ale rugăciunii și ale meditației, care să conducă la o revitalizare a înțelegerii și practicii modului patristic de viață duhovnicească pe care-l propune Tradiția autentică.

Considerații asupra înțelesului păcatului și al mântuirii din punct de vedere ortodox

Pentru a înțelege bine cine și ce este duhovnicul și lucrarea pe care o desfășoară el în Biserică, mi se pare esențial să relevăm câteva aspecte legate de „domeniul” lui, adică în ce constă practic activitatea sa duhovnicească. În spiritualitatea noastră, cel mai important loc îl ocupă desăvârșirea omului credincios-practicant în Hristos. La starea de desăvârșire sau de unire tainică cu El nu se poate ajunge decât prin îndelungate eforturi din partea omului, adică atunci când el se face „mădular” al Bisericii Sale. Potrivit referatului biblic, Dumnezeu L-a făcut pe om după chipul Său, dar prin aceasta nu înțelegem că omul a fost făcut exact ca El, ci că omul se află într-un anumit raport de asemănare cu El. Într-un anumit raport de asemănare cu Dumnezeu se află și celelalte creaturi; îngerii, de pildă sunt ființe spirituale, după cum El este ființă personală, pur spirituală. Lumea are și ea ceva din frumusețea Creatorului pe care-L reflectă. În concepția creștină, lumea este expresia iubirii și atotputerniciei divine și de aici rezultă că menirea credinciosului în lume este preamărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletului sau, altfel spus, dobândirea fericirii veșnice, concomitent cu redobândirea paradisiului pierdut. Nostalgia față de raiul pierdut odinioară se împlinește prin viața în Hristos, în trăirea concretă a acestuia încă de aici⁴.

Se știe că omul este creatura căreia Însuși Dumnezeu i-a dat cea mai mare importanță, dar așa spune că nu atât aceasta îl face atât de mult semnificativ, cât mai ales scopul facerii lui. Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său și cu posibilitatea de a progresa pe calea desăvârșirii, adică a asemănării cu Creatorul. „Dumnezeu a

⁴ A se vedea: Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, Editura Moldova, Iași, 1996.

făcut trupul omului pentru a fi templu al lui Dumnezeu și locaș al Duhului lui Dumnezeu (I Corinteni 3, 16; II Corinteni 6, 16). Fiind templu al lui Dumnezeu, trupul omului era perfect sănătos, fără neajunsuri, lipsit de dureri, suferințe și boli care sunt consecințe ale păcatului (Romani 5, 12; 6, 23). La fel și puterile sufletești se bucurau de sfințenie și de dreptate originară și acestea erau destinate spre a ajunge asemenea prototipului lor, „*căci acum vedem ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față; acum cunoșc în parte, dar atunci voi cunoaște deplin*” (I Corinteni 13, 12; 8, 2; Filipeni 3, 12; II Timotei 2, 19)⁵. „Deci chipul lui Dumnezeu din om îl înobilează și îi amplifică valoarea. Omul tinde cu sufletul spre adevăr, spre bine, spre frumos și fericire”⁶.

Dacă la început el se afla într-o deplină armonie cu sine însuși, cu Dumnezeu și cu natura externă, trupul acestuia fiind scutit de patimi, destinat nestrăciunii și supus părții spirituale, care era deschisă unei continue cugetări, contemplări și comuniuni cu Dumnezeu și totul se arata a fi „într-o unitate deplină și orientat în sus, spre Dumnezeu”⁷, mai apoi s-a petrecut ceva care l-a rupt de legătura firească cu Făcătorul său. Ridicat pe culmi de măreție și rânduit mijlocitor între pământ și cer, în virtutea alcătuirii sale psihofizice, omul avea o putere negrăită de a atrage după sine, spre Dumnezeu, toată firea celor văzute, peste care a și fost rânduit stăpân. Sfântul Macarie Egipteanul ne spune că omul are un loc central între celelalte creaturi, el depășește în vrednicie pe toate creaturile, nu numai pe cele văzute, ci și pe cele nevăzute, adică duhurile slujitoare. Acest loc deosebit îi revine în virtutea faptului că numai omul are imprimat în sufletul său, ca semn de noblețe, chipul lui Dumnezeu⁸. Acel „ceva” este păcatul, care a întinat curățenia sufletului omenesc, el nemaiputând fi în stare „să se odihnească” pe sine în Dumnezeu. Însușirile cu care Dumnezeu l-a înzestrat s-au slăbit prin păcatul originar și odată cu căderea omului în păcat au

⁵ Drd. Simion Todoran, *Mântuirea obiectivă după epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, 1982, p. 220.

⁶ Pr. Prof. Isidor Todoran, *Starea paradisiacă a omului și cea de după cădere în concepția ortodoxă, romano-catolică și protestantă*, în „Ortodoxia”, nr. 1, anul VII (1955), p. 30.

⁷ *Ibidem*, p. 28.

⁸ Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilia 15, 22*, în „Les homélies spirituelles de Saint Macaire. Le Saint Esprit et le chrétien”, traduction française avec Introduction par le Père Placide Deseille, Spiritualité Orientale, Abbaye de Bellefontaine, Begrolles

căzut și ele de la adevăratul scop cu care au fost create, acela de a se desăvârși în trup.

Echivalând cu nesupunerea liberă și conștientă față de voia divină, pe care protopărinții au experiat-o dureros, prin ruperea comuniunii cu Dumnezeu, în urma retragerii harului, păcatul a însemnat o distrugere a armoniei și unității ființiale, urmată de aceleași consecințe și în lumea sensibilă. Deoarece puterea demnității umane slăbise prin întunecarea puterilor chipului dumnezeiesc, nu mai există o stăpânire a omului asupra naturii, care, fiind răzvrătită, nu a mai vrut să recunoască în om pe stăpânul ei și deci să i se mai supună, iar curățenia spirituală a omului a făcut loc dialogului interior, expresie a tendințelor contrare ale elementelor psihic și fizic din ființa umană. Aceasta este marea tragedie a căderii primordiale, pe care, în frunte cu protopărintele, generații de oameni o vor deplânge până la Hristos. Prin Întruparea Mântuitorului Iisus Hristos din Fecioara Maria, firea omenească, căzută în păcat, a fost adusă la starea cea dintâi. Fiul lui Dumnezeu S-a deșertat pe Sine, a luat chip de om, a primit toate pătimirile trupului (Filipeni 2, 6-7), dar a și înnoit din interior natura umană, pentru că a rămas Dumnezeu adevărat. El ne-a cuprins pe toți în natura Sa umană și ne îndumnezeiește⁹. Iată ce spun în acest sens trei mari teologi ortodocși: „*Prin Botez, Hristos vine la noi, Își face sălaș în sufletul nostru, Se face una cu el și-l trezește la o viață nouă; odată ajuns în sufletul nostru, Hristos sugrumă păcatul din noi, ne dă din însăși viața Sa și din propria desăvârșire*”¹⁰. Apoi: „*În actul Botezului, noi ne însușim personal ceea ce Hristos a realizat în mod obiectiv pentru noi toți în cadrul operei de răscumpărare a*

en Mauges, 1984, pp. 188-189: „*Grande est en effet la dignité de l'homme. Vois comment le ciel, la terre, le soleil et la lune sont grands! Cependant, il n' pas plu au Seigneur de se reposer en eux, mais seulement dans l'homme. L'homme a donc plus de prix que toutes les créatures; j'oserais presque dire qu'il a plus de prix que toutes les créatures; j'oserais presque dire qu'il a plus de prix non seulement que les êtres visibles, mais même que les invisibles c'est-à-dire que les esprits qui servent Dieu*”.

⁹ Drd. Nicolae Fer, *Învățătura ortodoxă despre „Plinirea timpului”*, în „Glasul Bisericii”, anul XXX (1973), nr. 5-6, p. 550. Teologii folosesc mai degrabă termenul „recapitulare” al cărui promotor a fost unul dintre marii Părinți ai Bisericii noastre: Sf. Irineu de Lyon (vezi: Pr. Adrian Dinu, *Fecioara Maria, prototip al vieții duhovnicești*, Trinitas, 2008, pp. 113-122).

¹⁰ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere de Theodor Bodogae, EI-BMBOR, București, 1997, p. 21.

*neamului omenesc. Totuși, în ființa celui botezat rămâne ceva din vechiul Adam și anume cugetul trupesc, înclinarea spre rău, concupiscenta, suferința, afecte ireproșabile, consecințe ale păcatului strămoșesc*¹¹. Și: „Păcatul originar moștenit de omenire constă în impunerea morală a culpabilității ștearsă la Botez, rămânând totuși în natura omului înclinarea spre rău. Prin Botez însă omul se reînnoiește în mod real, îmbrăcându-se în Hristos, Care este primul om reînnoit și reînnoitor al tuturor”¹².

Așadar, căderea în păcat reprezintă numai o alterare a chipului dumnezeiesc din om și nu o distrugere totală a lui, ceea ce arată că această pierdere n-a fost totală, ci numai parțială, cu posibilitatea ca fiecare om să poată, prin Hristos, să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu, luptând cu ispitele și cu patimile care îngădesc libertatea de a fi împreună și bineplăcuți lui Dumnezeu. Părinții pustiei au arătat și ei aceleași adevăruri de credință despre om, considerând că „prin Întruparea și Jertfa lui Iisus Hristos întreaga creație a fost mântuită, armonia cosmosului restaurată, iar omul ridicat prin înfiere la o vrednicie mult mai mare decât cea dintâi. Omul este astfel chip al lui Dumnezeu, înrudit tainic cu Dumnezeu și antrenat spre desăvârșirea în El, care se realizează prin Hristos, Care, îndumnezeind natura umană, asumată în ipostasul Său dumnezeiesc arată modul și calea desăvârșirii omului. Întruparea este, așadar, cheazășie sigură a îndumnezeirii”¹³.

În finalul acestui subcapitol, se impun câteva considerații asupra mântuirii. Sfânta Scriptură ne învață că: „Întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni în care trebuie să ne mântuim” (Fapte 4, 12). Mântuirea acțiunează ca o forță dumnezeiască cu o îndoită lucrare; pe de o parte, ne eliberează de blestem, de păcat, de patimi și de moarte, de toate urmările căderii; pe de altă parte, ne înzestreaază cu harul necreat,

¹¹ Hristou Andrusos, *Simbolica*, traducere de Iustin (Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române), Editura Anastasia, București, 2003, pp. 259-260.

¹² Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul lui Hristos în Biserica Răsăriteană: Iisus Hristos darul și cuvântul suprem al lui Dumnezeu*, în „Ortodoxia”, anul XXV (1973), nr. 1, p. 14.

¹³ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 22, Scolia 3, cf. Dr. Gheorghe Petraru, *La sanctification de l'homme en Christ chez Saint Maxime le Confesseur*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul LIX (1983), nr. 7-9, p. 364.

cu viață din viața lui Dumnezeu, „forța sfântă care ne face aici pe pământ membri ai casei lui Dumnezeu, iar în viața cealaltă părtași ai fericitelor împliniri ale vederii lui Dumnezeu”¹⁴.

Trebuie spus că nu doar omul, ci și lumea și cosmosul întreg sunt chemați la desăvârșire, chemare pe care o avem de la facere, dar numai omul devine nemuritor prin legătura personală cu Dumnezeu, inițiată și mijlocită de duhovnic. Noi spunem că omul se poate bucura de o veșnicie actualizată și mereu înnoită de Domnul Hristos, dar aceasta nu se petrece în mod solitar, ci printr-o întreită participare la infinitatea lui Dumnezeu. „Nemurirea omului se realizează în Hristos, Cel care le adună pe toate în Sine ca Logos Creator și Mântuitor”¹⁵. Totuși, fiecare creștin participă la taina mântuirii în mod personal, prin răspunsul dat cu toată ființa sa la chemarea lui Dumnezeu, începând prin hotărârea lui, nestrămutată, de a renunța la propria voie și la lume, întorcându-se spre Dumnezeu, ca centru și scop al vieții. Această întoarcere la Dumnezeu înseamnă începutul unei lupte hotărâte împotriva păcatului și a răului. Domnul nostru Iisus Hristos a luptat fără încetare împotriva răului și a trăit într-o ascultare deplină față de Dumnezeu. Omul nu se poate mântui singur, pentru că Dumnezeu este cel ce ne mântuiește, iar „starea” Lui este una de iubire jertfelnică, de comuniune *inter* și *intrapersonală*, pe care ne-o comunică și nouă. Pentru a primi binecuvântarea și darurile lui Dumnezeu, creștinul trebuie să ducă o viață duhovnicească în care credința ca virtute, apoi rugăciunea, facerea de bine, lectura celor duhovnicești și multe altele de acest fel să fie mai mult decât simple preocupări zilnice, să fie mijloace fără de care omul să nu poată trăi, ceea ce-l poate reflecta pe om în Dumnezeu. El ne va sfinți conștiința în orice clipă a zilei, iar prin folosirea acestor mijloace vom fi pregătiți să răspundem chemării Lui. Dumnezeu cere și merită să primească ceea ce este mai bun în noi, oferit printr-o dăruire totală Lui.

Toate acestea înseamnă lupta cu patimile sau efortul nostru de înălțare spirituală prin care putem simți ajutorul divin pe care-l invocăm neîncetat în rugăciune. În aceasta constă paradoxul vieții înțelese în duh ortodox: nu primești ajutorul până nu îl cauți, iar

¹⁴ IPS Nicolae Corneanu, *Învățătura ortodoxă despre mântuire*, Timișoara, 1984, p. 33.

¹⁵ Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, București, 1996, p. 56

dacă-l primești, nu ești anulat ca ființă, ci libertatea ta se coroborează libertății lui Dumnezeu, ființa întregindu-se sau sfințindu-se. „Astfel Hristos Se face contemporan cu noi, participă la toate suferințele noastre, ușurându-le, duce împreună cu noi lupta cu ispitele și păcatele noastre, Se străduiește împreună cu noi după virtute, scoate adevărata noastră fire de sub petele păcatului”¹⁶. Doar prin Jertfa lui Hristos noi ne putem desăvârși sau putem deveni sfinți. „Sfințenia, în sens mai larg, este deci ceva dat pentru fiecare credincios, căci prin Botez devine fiu al Bisericii care-i împărtășește harul divin, iar cea în sens restrâns, îi cuprinde pe sfinții care au înmulțit talanții prin colaborarea cu harul divin. Dacă sfințenia în sens larg credinciosul o primește ca pe un dar ce trebuie înmulțit, cea de-a doua presupune un efort continuu pentru atingerea desăvârșirii dorite de Iisus Hristos”¹⁷.

Mai presus de toate, sfântul se caracterizează printr-o permanentă stare de pocăință și o continuă luptă cu patimilor. El se vede pe sine păcătos pentru că este om, dar vrednicia luptei nu-i este luată, ci-l face încercat și încununat. Lupta aceasta este o pregătire și o încununare permanentă. „Sfântul nu este nicidecum un fugar din lume, ci un alergător către Hristos, către Dumnezeu, în mijlocul lumii, în văzul și știința tuturor. El nu este o ființă ascunsă, ci una care înfruntă toate asprimile vieții răscolite de realitățile timpului, pe față, fără insolență, ci cu calm sau îndelungă-răbdare. Iar fiindcă nu urmărește un scop material, imediat și pământesc, un scop egoist strâmt, cum obișnuiesc unii dintre oameni să urmărească”¹⁸.

Pe acest drum al despățimirii și al sfințeniei, trebuie să fim conștienți că a fi om înseamnă a fi luptător, iar „a lupta” reprezintă una din chemările cele mai înalte ale omului pe pământ¹⁹. Experiența omenirii probează că, fără efort, fără muncă și luptă, nu se poate izbuti în viață. De aceea și în viața spirituală trebuie să luptăm pentru o existență plăcută lui Dumnezeu, eliminând patimile care ne depărtează de scopul existenței noastre, acela de a ne mântui sufletele. Iar cel mai important este faptul că nu luptăm singuri!

¹⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă*, în „Teologia morală ortodoxă”, vol. III, EIBMBOR, București, 1981, p. 42.

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Petre Semen, *Sfințenia lui Dumnezeu și sfințenia oamenilor în Vechiul și Noul Testament*, în „Teologie și Viață”, anul II (LXVIII-1992), nr. 1-3, p. 56.

¹⁸ Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *Sfinți și sfințenie – un punct de vedere ortodox*, în „Teologie și Viață”, anul II (LXVIII-1992), nr. 1-3, p. 60.

¹⁹ În Cartea Iov se spune: „Oare omul pe pământ nu este ca într-o slujbă ostășească și zilele lui nu sunt ca zilele unui simbriaș?” (VII, 1).

Cine este dubovnicul? Atunci când Mântuitorul Iisus Hristos spune ucenicilor că: „*N-am venit să aduc pace, ci sabie*” (Matei 10, 34), nu i-a îndemnat la răzvrătire împotriva vreunei orânduiri lumești și nici nu a lăsat să se înțeleagă că modul în care ei trebuie să-L urmeze ar fi unul belicos... Domnul a îndemnat atunci la o luptă împotriva patimilor, a deficiențelor morale din lume, care generează răul sub toate formele (mâhniri, supărări, greutăți sociale etc.) cărora El le-a declarat război necruțător, deoarece: „*Împărăția lui Dumnezeu se ia cu sila și numai cei ce se silesc o răpesc*” (Matei 11, 12). Această concentrare de idei poate fi „rezolvată” de cei cu inima curată și care prin toată ființa respiră duhovnicește și vor să devină cetățeni ai cerului. Câștigarea împărăției cerești, pe lângă ajutorul harului divin, cere din partea noastră lupta hotărâtă împotriva instinctelor, a ispitelor și a patimilor; cere renunțarea la plăceri, lepădare de sine, stăpânire proprie, asimilarea și practicarea virtuților pentru a progresa în desăvârșirea morală și cere, mai ales, să ai pe cineva lângă tine. Așadar, drumul spre îndumnezeire nu se parcurge în mod solitar, nu pentru că acesta ar fi imposibil de parcurs, ci pentru că suntem ființe create după chipul Său, împreună lucrători și împreună viețuitori (cf. Facere 1, 26). Scrierile duhovnicești vorbesc cât se poate de clar despre idealul vieții spirituale, desăvârșirea sau sfințenia ce se câștigă sub oblăduirea duhovnicului²⁰. Prima întrebare la care am dori să răspundem aici ar fi aceea legată de ideea că duhovnicul ar fi un alter-ego al omului. Un răspuns direct ar fi mai simplu, dar, pentru a nu cădea într-un fel de stereotipie dialectică, am dori să precizăm lucrurile și să arătăm fundamentele existențiale ale Părintelui duhovnicesc²¹.

²⁰ Alături de titlurile menționate în bibliografie, enumerăm aici câteva lucrări de mare importanță pentru formarea duhovnicească a oamenilor: Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos. Studiu introductiv și traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae*, EIBMBOR, București, 1997; Nicolas Stebbing, *Pur-tătorii Dubului. Dubovnici și duhovnicie în ortodoxia românească de azi*, Cuvânt înainte arhim. Roman Braga, prefață John Binns, traducere pr. Dan Sandu, Deisis, Sibiu, 2005; Ignatie Briancianinov, *Fărămiturile Ospățului*, Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1996; Ieromonah Benedict Stancu, *Spovedania și îndrumarea dubovnicească*, Editura Sofia, București, 2007; Părintele Arsenie Papacioc, *Iată dubovnicul*, Ediție alcătuită de Ieromonah Benedict Stancu, Editura Sofia, București, 1999; Arhimandrit Heruvim Karambelas, *Jurnal Dubovnicesc. Moștenirea Bătrânilor atboniți. Jurnal dubovnicesc*, traducere din limba greacă de Carolina Ciulu, Editura Sofia, București, 2004.

²¹ Legat de numirile ce se dau acestuia: „Avva”, „Părinte spiritual”, „Maestru spiritual”, „Duhovnic”, „Părintele”, „Starețul”, „Bătrânul” etc. se observă că toate se

În demersul acesta cred că se cuvine să pornim tot de la Persoana lui Dumnezeu Cuvântul și de la credința ortodoxă. Se știe că în sine credința este un proces spiritual intern și nu o formulă. De aceea nu putem afirma simplu: Părintele duhovnicesc este un om special ce are o misiune aparte pe pământ și... atât. Ca și creștini credem în Dumnezeu, ne dorim comuniunea cu El și căutăm prin feluritele mijloace propuse de Biserică (Sfintele Taine, rugăciunea, meditarea la cele sfinte, milostenia, ascultarea etc.) să participăm cu tot dinadinsul la viața Lui, să ne impropriem de Hristos-Cuvântul cel viu. Îndeobște ne afirmăm credința prin pătrunderea în esența nevăzută a existenței (Evrei 11, 1), iar aceasta este, întâi de toate, trăire interioară a omului care are nevoie de argumente. Tainele sunt, în acest sens, argumente puternice în favoarea credinței, iar din aceste taine face parte și Spovedania prin care ajungem și la problema studiului de față: duhovnicul. Mi s-ar părea anacronic să vorbim despre duhovnic ocolind sau eludând chiar problematicile privitoare la fundamentele teologice ale existenței acestuia. Credința este izvorul sau rădăcina și mediul întregii vieți religioase a oricărui creștin, este originea mântuirii noastre, pentru că e prima dispoziție mântuitoare, prin ea primim harul și intrăm în relație cu Dumnezeu; credința este fundamentul mântuirii noastre, pentru că pe ea se sprijină toate celelalte virtuți religios-morale, fără de care nu se poate mântui nimeni sub soare; este rădăcina acestor virtuți și, în afară de ea, virtuțile nu au valoare mântuitoare. „Credința în esența ei, certitudinea, vine aproape întotdeauna de la un alt credincios. Ea vine inițial de la Dumnezeu, dar trece prin om”²². De fapt, Sfântul Apostol Pavel ne învață în ce fel „credința vine din auzite”, iar când auzi ceva se înțelege că auzi de la *altul*. Credința este a omului și (re)face legătura dintre oameni! Inițial omul a auzit de (la) Dumnezeu. Văzându-L pe Dumnezeu, omul era încredințat de ceea ce auzea. Această încredințare s-a transmis odată cu mesajul credinței. Când Mântuitorul nostru vorbea și transmitea mesajul credinței pe lângă acesta transmitea ascultătorilor și un har special, putere din puterea Sa, putere care a fost nedespărțită de mesajul credinței. „Când Mântuitorul ne spune că prin credință putem face minuni, înțelegem

raportează la o calitate interioară a sa: cunoașterea sau vederea duhovnicească. Semantica acestor cuvinte precizează conținutul spiritual al persoanei desemnate, viața dusă împreună cu Hristos.

²² Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, Ediția a II-a, 1993, p. 16.

că, prin puterea ce ni s-a transmis odată cu această credință, putem face minuni. Pe măsură ce crește, credința noastră în Dumnezeu, crește și puterea divină care însoțește această credință. Credința vine din auzite, iar puterea harică contribuie la împlinirea unui act de sinergie, în care Dumnezeu își arată prețuirea Sa pentru om. Deci, primirea credinței ne face pe noi fii ai lui Dumnezeu, în Fiul Său întrupat prin Duhul Sfânt. Ceea ce numim noi spiritual este o relație continuă cu Duhul Sfânt, o relație de la cauză la efect²³.

Duhovnicul este omul credinței care o poate face accesibilă și altora prin lucrarea harului lui Dumnezeu. El cunoaște adevărurile existențiale și își poate crea discipoli sau ucenici²⁴. Acesta este un mare dar, pentru că nu toți cei care pot comunica ceva sau cu cineva pot totodată și să intre într-o legătură de suflet sau duhovnicească cu aceștia. Foarte mulți oameni din ziua de azi, în toate domeniile chiar (sociologi, politologi, educatori, artiști etc.), comunică și doresc să-și statornicească o relație bazată pe o comunicare cât mai directă și eficientă cu cei din jurul lor, dar numai preotul duhovnic poate face trecerea de la simpla comunicare la comuniunea spirituală deoarece aceasta este un dar care-I aparține lui Hristos, Cel ce (re)face legătura cu El prin mijlocirea acestor oameni plini de har și adevăr²⁵. Mijlocul spiritual principal prin care omul se comunică altora și alții se comunică lui ca izvoare complementare de sensuri, de simțiri, mijlocul de îmbogățire și de întărire reciprocă este cuvântul, prin care oamenii își întăresc umanitatea comună²⁶. Creștinul „se adapă” spiritual de la duhovnic prin cuvântul și exemplul personal al acestuia, devenind om duhovnicesc, adică, într-o măsură mai mică sau mai mare, asemănător „tălui” său spiritual.

²³ I. Husherr S. J., *Pour comprendre l'Orient chrétien; La Primaute du spirituel*, în „Orientalia Christiana periodica”, vol. XXXIII, fasc. II, Roma, 1967, pp. 352-353.

²⁴ Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Spovedanie și comuniune*, ediția a II-a, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001, p. 115.

²⁵ Duhovnicul sau maestrul spiritual „este la fel ca toți ceilalți oameni: are aceleași organe care-l fac să simtă aceleași nevoi și aceleași dorințe. Iar dacă îi tăiați o bucată de carne, veți vedea că sângele său va curge roșu ca la toată lumea! Diferența este că la un maestru conștiința este mult mai vastă decât la majoritatea oamenilor: el are un ideal, puncte de vedere superioare și, mai ales, a ajuns la o perfectă stăpânire de sine” (cf. Omraam Mikhael Aïvanov, *Ce este un Maestru spiritual?*, Colecția Izvor, nr. 207, București, 1994, p. 14).

²⁶ *** , *Nuanțe și false nuanțe în viața duhovnicească. Vero distinguo falsum*, Ediție alcătuită de Ieromonah Benedict Stancu, Editura Sofia, București, 2007, p. 74.

Pentru a oferi un răspuns complet la întrebările precedente cred că se cuvine să afirmăm faptul că cel ce vrea să fie duhovnic trebuie să aibă în fața ochilor pe Adevăratul Duhovnic sau Pedagog, adică pe Mântuitorul Hristos: *Pedagogul nostru, o, copii, este asemenea cu Dumnezeu, Tatăl Său, al Cărui Fiu este: este fără de păcat, nepătat, nepătimaș cu sufletul; Dumnezeu preacurat în chip de om, slujitor al voinței pământești... Acesta este pentru noi icoană, fără de păcat și trebuie să căutăm cu toată puterea ca sufletul nostru să se asemene cu El*²⁷. Concluzia este simplă: Dumnezeu este Cel ce realizează formarea duhovnicească a oamenilor prin trăsăturile proprii și instruirea celui care-l urmează întru toate și care devine în fața celorlalți mai mult decât un învățător: un părinte. Un argument în acest sens găsim la Sf. Apostol Pavel: *Căci de ați avea zeci de mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți. Căci eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos* (1 Corinteni 4, 15). Ajungem astfel și la calitatea de părinte duhovnicesc sau de născător în Hristos a oamenilor, care nu este un dat oarecare, ci un izvor care se adapă la rându-i, din Izvorul numit Hristos-Dumnezeu. Viața și activitatea sa divino-umană sunt sursele acestei slujiri și trăiri în Biserică. Duhovnicul are ceea ce numim *știința dubovnicească*²⁸, care nu prezintă o teorie în sine, o cunoaștere exterioară a realităților vieții sau a lui Dumnezeu, ci este o sumă a acumulărilor interioare, a experiențelor spirituale venite din conlucrarea cu Hristos, așa cum mărturisește Apostolul neamurilor: *O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!* (Galateni 4, 19).

Desigur, atunci când ne referim la duhovnic ne gândim la clericul respectiv (preot de mir sau ieromonah), dar se știe că „duhovnicul”, sfătuitor sau de cunoscător al gândurilor altuia și, totodată, îndrumător, a fost o realitate obișnuită în Biserica Ortodoxă²⁹. Parafrazându-l pe Sf. Vasile cel Mare, am putea spune că duhovnic se numește cel ce nu mai viețuiește în trup, ci este purtat de

²⁷ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, în „Scrieri I”, PSB 4, EIBMBOR, București, p. 168, cf. Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *op. cit.*, p. 119.

²⁸ *Ibidem*, p. 123.

²⁹ La Părinții deșertului, apelativul de „avva”, „părinte”, „maică”, este foarte des întâlnit dar nu se referă totdeauna la clerici. Simplii mireni cu viață îmbunătățită, precum a fost Antonie cel Mare, puteau fi „duhovnicii” fraților dintr-o anumită mănăstire sau așezare. Cu timpul, apelativul menționat s-a dovedit a fi un titlu de onoare oferit unui slujitor al lui Dumnezeu de către cei ce recunosc în el pecetea sfințeniei (*Ibidem*, p. 127).

Duhul lui Dumnezeu și se face fiu al lui Dumnezeu și a ajuns asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu, adică cel ce devine om spiritual, creștin adevărat, nu doar cu numele: *Cum suntem noi, creștini? Prin credință, s-ar zice. În ce chip suntem noi mântuiți? Prin nașterea din nou, adică prin harul botezului. Dar cum am putea fi noi creștini și în alt chip? Căci după ce am primit învățătura despre mântuirea lucrată de Tatăl, împreună cu Fiul și cu Duhul, ne vom lepăda oare de cele pe care le-am primit?*³⁰. Din acest text rezultă că cel ce voiește a fi cu adevărat părinte duhovnicesc trebuie să dobândească, în primul rând, o sfințenie a vieții, dar nu ca o simplă calitate a sa, ci ca o revărsare de har, așa cum citim în Scriptură că: *Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui* (Ioan 14, 21). Un părinte, aș îndrăzni să spun, se naște *pneumatikos* sau duhovnicesc așa cum, de fapt, se nasc prin Botez toți cei ce cred în Hristos: *Fraților, chiar de va cădea un om în vreo greșală, voi cei duhovnicești îndreptați-l, pe unul ca acesta cu duhul blândeții, luând seama la tine însuși, ca să nu cazi și tu în ispită* (Galateni 6, 1). În sens larg, oricare om, bărbat sau femeie, prin care vorbește Duhul lui Dumnezeu (cf. Matei 10, 20) și care-L afirmă pe Dumnezeu prin viața personală, adică nu „stinge” Duhul Lui în lume (cf. 1 Tesaloniceni 5, 19) poate fi duhovnicesc. Dacă este bărbat și are și „calitatea” sau vocația de preot, atunci titlul și onoarea lui sunt cu mult mai mari, pe cât de mare este și exigența lui Dumnezeu față de el³¹. Despre această exigență a slujirii duhovnicești și despre nevoia de a avea duhovnic vom vorbi în cele ce urmează. Acum, în concluzie la acest subcapitol, putem afirma că duhovnicul „este omul care, datorită mortificării patimilor și nepățimirii pe care o dobândește, devine cunoscător al lucrurilor dumnezeiești și are față de lucrurile omenești o

³⁰ Basile de Césarée, *Traité du Saint Esprit*, texte grec, introduction, traduction et notes de Benoît Pruche O. P., Editions du Cerf, Paris, cap. X, p. 151.

³¹ *Așa de mult trebuie să întrecă conduita preotului pe aceea a credincioșilor pe cât de mult întrece viața păstorului pe aceea a turmei. Cu toată râvna trebuie să chibzuiască păstorul cât de necesar este să păstreze corectitudinea și dreptatea sub a cărui conducere credincioșii să poată fi numiți turmă... Păstorul de suflete trebuie să fie curat în gândurile sale întotdeauna! Nu trebuie să fie pătat de nici o curăție, dacă scopul slujbei pe care a primit-o este acela de a șterge pata murdăriei și din inimile altora* (Sf. Grigorie cel Mare Dialogul, *Cartea regulei pastorale – Cartea grijii pastorale*, Traducere, prefață și note de Preot profesor Alexandru Moisiu, EIBMBOR, București, 1996, pp. 50-51).

dreaptă judecată, datorită căreia, fără nici un pe-ricol pentru el, știe să-i călăuzească pe alții pe calea lui Dumnezeu³².

Exigențele slujirii duhovnicești și exemple concrete de îndrumare duhovnicească

Fie că este în lume sau în mănăstire, creștinul se înscrie într-un permanent proces de trăire și luptă duhovnicească, adică într-o disciplină a sufletului și a trupului, pentru a se face bineplăcut lui Dumnezeu. Centrul spre care converg toate eforturile sale este Domnul Hristos, dar în acest efort el nu luptă singur, ci alături de un duhovnic. Duhovnicul este prin excelență om al rugăciunii, precum călugărul sau ascetul, iar toate ostenele sale, adică virtuțile și formele de luptă cu sine, cu lumea și cu duhurile rele au un singur scop, acela de a stabili o legătură „conștientă cu Dumnezeu și statornicirea în această relație. Relația cu Dumnezeu nu e realizată nici prin știință, nici prin putere, ci prin dialog. Iar cea mai eficientă formă de dialog cu Dumnezeu e rugăciunea³³.

Duhovnicul realizează un dialog, iar cea mai eficientă formă de dialog cu semenii și cu Dumnezeu este rugăciunea. Astfel, am putea spune că exigențele slujirii duhovnicești se referă tocmai la aceste două aspecte: dialogul și realizarea rugăciunii. Ambele sunt valabile atât pentru sine, cât și în relația cu semenii. Aș îndrăzni să spun că un duhovnic ce nu se poate pricepe pe sine și nu se împacă cu sine printr-o viață înaltă duhovnicește se dezice de misiunea sa și devine un năimit. Cel ce nu discută cu sinele său, adică nu meditează la condiție vieții sale și nu are o conștiință a tragicului vieții în care se află riscă de a fi un ipocrit, un om care prescrie valori spirituale altora, mereu altora dar nu și pentru sine. Conștiința tragicului vieții pământești nu înseamnă nicidecum renunțarea la viață, blazare, resemnare și rămânerea în umbra vieții, ci tocmai ducerea cu mai multă râvnă a luptei celei bune, conștiinței fiind de chemarea înaltă pe care o avem și de condițiile precare, limitate în care trăim și valorizarea lor. Timpul, locul, faptele, gândurile toate trebuie înduhovnicite pentru ca persoana să devină duhovnicească.

Cred că la fel de importante sunt, desigur, și celelalte aspecte ale vieții duhovnicești care trebuie împlinite: ascultarea, facerea

³² Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *op. cit.*, p. 131.

³³ Pr. Prof. Dr. Vasile Raduca, *Monahismul egiptean – de la singurătate la obște*, Editura Nemira, București, 2003, p. 63.

de bine, smerenia, propovăduirea ș.a.m.d. Exigențele slujirii duhovnicești în general, nu doar a celor consacrați preoți duhovnici, se referă și la aceste aspecte. Mai întâi de toate cred că trebuie lămurit și aspectul ascultării sau al supunerii și imitării duhovnicului (dorit de către unii a fi dus până la identificare cu acesta). Nu de puține ori s-a ajuns la o idolatrizare a duhovnicului, fie că acesta a fost ieromonah, preot de mir sau simplu mirean³⁴. Reafirmăm aici că scrierile Sfinților Părinți și spusese lor nu se aplica mecanic, pentru simplul motiv că nu se potrivesc în toate cazurile concrete de viață ale unuia sau ale altuia dintre noi. Unora li se potrivesc anumite sfaturi, iar altora, nu, pentru că nu toți pornesc în gesturile și vorbele lor de la aceleași motive ca să poată fi judecați la fel. Nu ni se cere nicăieri să fim imitatori ai duhovnicului sau ai anumitor sfaturi ale Părinților, ca și cum de aceasta ar depinde în chip absolut mântuirea noastră. Imitația presupune o *mimare* din exterior, pe coordonate exterioare, ucigând inițiativa și originalitatea, anulând libertatea de a crea forme și mijloace noi de viață³⁵. Simpla și de nedorit imitare *pro*-duce doar epigoni. Această argumentație nu anulează modelul unitar și clasic de părinte duhovnicesc, trăitorul care se impune prin exemplul personal mai ales, ci, dimpotrivă, doarește să arate că el există și că va exista cel puțin ca un stimulent pe planul trăirii noastre spirituale. Nici un duhovnic nu poate fi *re-produs* și nici nu cred că ar interesa pe cineva o astfel de posibilitate, care s-ar dovedi o cauză exterioară fiecăruia dintre noi. Pe duhovnic îl vezi și cu ceea ce ai tu dat de Dumnezeu încerci să faci ceea ce el a făcut. Drumul de parcurs este comun, desăvârșirea, dar nu se parcurge în aceleași etape și condiții general valabile, nici interioare și cu atât mai puțin exterioare. În urcușul nostru duhovnicesc „modelul e doar sursa de inspirație, iar în spiritualitate e și imbold și sursă de lumină, de căldură și de idei. Ucenicul se încălzește și se luminează de la model și își fecundează propriile

³⁴ Vezi: ***, *Duhovnici români în dialog cu tinerii: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Arbim. Sofian Boghiu, Arbim. Teofil Părăian, Arbim. Arsenie Papacioc, Ieromonah Rafail Noica, IPS Serafim Joantă Arbim. Ioanichie Bălan, Pr. Prof. Constantin Galeriu, Pr. Constantin Voicescu*, ediția a II-a, Editura Bizantină, București, 2006.

³⁵ Cu siguranță nu este întâmplător faptul că unii Părinți au fost asceți, alții predicatori, stâlpnici, isihăști, iar alții au avut chiar familie și copii. Toți au fost însă și trăitori și și-au impropiat felul de a fi creștin la modul absolut și l-au personalizat, dacă putem folosi această expresie, aducând ca argument specificul propriu.

aspirații și mijloace sufletești. În principiu, el trebuie să se realizeze pe sine, ca persoană, cu daruri proprii și să aspire, să ajungă mai mare, superior modelului... Tradiția e o colecție de modele create numai în libertate și așa zice că, spre deosebire de reguli, fiind nescrisă, nu constrânge, ca litera scrisă, ci favorizează libertatea. De altfel, ea a eliminat și a înlocuit Regulile în procesul confruntării cu viața... Părinții cei vechi au avut Regulile numai ca și contururi generale, observând cât de diferită e natura și firea oamenilor și cât de diferite sunt căile Domnului și cât de greu ar fi să fie prinse toate în camașa de forță a cuvintelor scrise. Au păstrat esențele, au stabilit niște constante, dar au dat apoi libertate gândului să-și caute căile cele mai adecvate, potrivite cu firea fiecăruia, potrivit cu veacul fiecăruia, potrivit cu locul și cu oamenii în mijlocul cărora își țese fiecare destinul său³⁶.

În spiritualitatea ortodoxă, *libertatea ziditoare* și nu imitarea reglementarea mecanică a vieții și-a câștigat de timpuriu numeroși adepți; împotriva celor ce ar fi voit să prindă viața religioasă într-un cod de rânduieli, scrise sau nu, care să prevadă totul, să uniformizeze și să înregimenteze totul, Biserica a luat de timpuriu măsuri. Exemplele sunt nenumărate: ne putem gândi la cazul soților Anania și Safira (Fapte 4), la încercările de iudaizare a credinței sau a vieții credincioșilor prin acceptarea de practici neconforme cu Evanghelia, la programele de rugăciune, la atitudinea față de semeni etc. La toate acestea și la cele care s-au ivit pe parcurs Biserica, a oferit un răspuns pe măsură. La urma urmei, ce sunt Sinoadele ecumenice sau locale, canoanele elaborate la acestea, canoanele Părinților, tipicoanele și rânduielile bisericesti ș.a.m.d.? Acestea cred că trebuie văzute, în primul rând, ca adevărate „tratate de viață duhovnicească”, de conduită creștină ce accentuează libertatea de exprimare și firescul vieții. Viața de toate zilele a creștinului, fie în lume, fie în mănăstire nu trebuie să se caracterizeze prin habotnicie și caracter ursuz, ci prin libertatea de-a iubi și de a lucra personal *cele ale lui Hristos*. Tradiția „face” regula, dar ea e asimilată și reconstruită potrivit eu-lui și ethosului local, potrivit firii noastre, evitând alunecarea în atitudini exclusiviste sau în ceea ce am putea numi „abuz spiritual”. Vrednicul de pomenire Părintele Mitropolit Antonie Plămădeală spune: „Regula e una și obligă; normele sunt multe și sunt subiect

³⁶ IPS Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Colectia Axios, București, 1995, cap. III, p. 144.

de opțiune liberă, în funcție de multe criterii și de posibilitatea de a le schimba adesea una cu alta, a acumula mai multe în același timp sau a le observa succesiv. La libera alegere, într-un fel. Pentru că mai există și duhovnici, sfătuitori, stareți care își au și ei rolul lor în dinamica tradiției și a libertății... Știm că într-o mănăstire există o rânduială comună pentru toți: rânduiala pentru slujbă, pentru muncă, pentru masă... pentru canonul personal de la chilie, ... Toate acestea se prezintă ca și rânduielele dintr-o familie. Obștea e, de fapt, o familie. Sunt rânduielele nescrise. Cine își scrie rânduielele pentru soție, pentru copii, pentru o eventuală soacră sau chiar pentru capul familiei? Dar ele există³⁷. Ca o primă concluzie la acest subcapitol, am putea spune că între rigiditatea ascunsă a rânduielelor și elasticitatea lor, pentru a ne conforma fără greșală voii lui Hristos, este bine să avem un îndrumător cu multă experiență duhovnicească: preotul duhovnic³⁸.

În ceea ce privește *dialogul și rugăciunea*, cred că se cuvine reafirmat faptul că duhovnicul este prin excelență un *om al cuvântului sacru*. De aceea și convorbirea cu un duhovnic este întotdeauna sacramentală³⁹. El îl pregătește pe ucenic pentru împărtășire de și cu Hristos, curățind, prin spovedanie, casa sufletului lui, spre a-L primi și de aceea trebuie să fie în același timp foarte atent și foarte exigent. El nu-i face ucenicului o pregătire forțată, spre a se împărtăși sacramental în mod obligatoriu, ci îl tratează mai întâi prin cuvânt și constată starea lui trupească și sufletească, apoi lucrează în consecință, dându-i ceea ce este mai bun: sfat, mângâiere, ajutor sufletec, canon. Duhovnicii cu adevărat mari nu se limitează și nu vizează doar aspectul liturgic sau ritual al Spovedaniei, ci devin în mod treptat pentru ucenicii lor sfetnicii din afara Tainei Spovedaniei, prieteni și casnici ai sufletului lor. Ideal ar fi ca celui căruia-i spunem totul, uneori chiar foarte des, să aibă deschiderea necesară și să „asculte” rugăciunile și neputințele noastre, după cum Fiul a ascultat de Tatăl până și la Jertfă, pentru a reuși să ne nască din nou „din apă și din Duh” prin dragostea Sa desăvârșită⁴⁰. Dialogul acesta părinte-

³⁷ *Ibidem*, p. 150.

³⁸ Aceasta trebuie să fie mai mult decât o expresie sau o acceptare de adresare generală pentru preoții care au hirotesia necesară slujirii aproapelui prin sfătuirea acestuia și dezlegarea sacramentală pe care i-o oferă.

³⁹ IPS Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 199.

⁴⁰ Paul Evdokimov, *L'amour fou de Dieu*, Editions du Seuil, Paris, 1973, cap. IV: „Starets et père spirituel”, pp. 81-90.

ucenic se transformă treptat în rugăciune. De aceea, aspectele legate strict de această formă de *con-viețuire* atât pe orizontal, cât și pe vertical, presupune, desigur, respectarea anumitor rânduiri legate de timp, de loc și mai ales de lăuntrul omenesc. Nu ne putem considera niciodată specialiști în ale rugăciunii și nici nu putem să fim siguri pe noi că ceea ce facem este bine și pentru semenii, dacă mai întâi nu ne-am descătușat de povara păcatelor, înduhovnicindu-ne. Dialogul interuman și rugăciunea nu sunt *literă* și nu pot ignora libertatea duhului, exercițiul dragostei, al facerii de bine și al bunătății⁴¹.

Iar pentru a nu cădea în vreo extremă se cuvine, să luăm câteva exemple de la Sfinții Părinți mai de demult sau mai de aproape de noi care cereau întotdeauna cu smerenie, după cum știm cu toții, *sfat și rugăciune* pentru tot ceea ce aveau de făcut: „*Părinte, spune-mi un cuvânt! Învață-mă, cum să mă rog?...*”.

Așa cum am sugerat deja, rugăciunea constituie însăși viața duhovnicului și a ucenicului. Astăzi, ca și odinioară, există duhovnici de mănăstire, de parohie și, mai ales, unii care vor să fie... duhovnici (sfătuitori). Noi ne referim doar la cei cu adevărat consacrați ca fii ai Bisericii, fie preoți căsătoriți, fie ieromonahi sau episcopi care cu adevărat slujesc pe Dumnezeu în frumusețe. Ceilalți cred că mai mult pretind că săvârșesc o lucrare a lui Dumnezeu, deoarece refuză, întâi de toate, intrarea în Biserică sau supunerea față de regulile acesteia. În Biserică există diferite *canoane* de rugăciune recomandate pentru laici, pentru monahi, pentru mănăstiri ș.a.m.d., iar acestea sunt doar încercări de a menține ordinea și constanța în ceea ce înseamnă aspectul cu totul sensibil al prezenței Duhului sau al stabilirii comuniunii cu Dumnezeu. O altă observație care se impune este aceea referitoare la faptul că în *Pateric*, de exemplu, lipsesc formulări de genul: *Fă asta sau asta!* sau *Slujește-mi* în sensul de cerință orgoliosă, personală. În această carte, ca de altfel în toate celelalte ale spiritualității ortodoxe, sunt descrise faptele săvârșite de Părinți și abia apoi îndemnul de a-i urma. Sfinții Părinți fac referințe la bătrânii de dinaintea lor (și cât de frumos „*curge*” această succesiune apostolică până la Hristos Însuși!) și apoi la experiența duhovnicească proprie. Ei au subliniat aspectele diferite ale *canonului* de rugăciune valabile pentru mireni sau călugări,

⁴¹ „A refuza unui prieten, unui străin, unui om, ajutorul tău, prezența ta, dragostea ta, din cauza datoriei de a fi în biserică, de pildă, pentru a te supune unei Reguli de rugăciune, înseamnă a denatura creștinismul” (IPS Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 289).

astfel încât „experiența înaintașilor noștri, ceea ce ne-au lăsat ei în mod expres sau ne-a rămas de la ei pur și simplu pe calea observației noastre directe, reprezintă Tradiția în spiritualitatea ortodoxă. Am văzut cum a fost rânduiala lor de viață, cum văzuseră și ei la alții și ne-o însușim și noi ca rânduială. Ea este semn și mijloc al realizării continuității; e recunoașterea unei paternități și declarația unei filiații...”⁴². Dar iată câteva exemple: *Bun lucru este totdeauna a ne ruga și a nu ne îngreuna și, rugându-ne, a nu slăbi după cum a zis Domnul și apoi Apostolul: «Neîncetat rugați-vă, adică noaptea și ziua și în tot ceasul». Și nu numai când intri în biserică, iar în celelalte ceasuri să fii fără de grijă, ci ori de lucrezi, ori de dormi, ori de călătorești, ori de mănânci, ori de bei, ori de zaci, să nu-ți curmi rugăciunea ta, că nu știi când va veni cel care va cere sufletul tău de la tine. Să nu aștepți duminica sau sârbătoarea sau un alt loc, ci, precum a zis proorocul David: «În tot locul stăpânirii Lui, binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul!» (Ps. 102)*⁴³.

Apoi: în *Așezămintele Mănăstirești* ale Sf. Ioan Cassian, scrisă în douăsprezece cărți, rugăciunea are rezervate două cărți: *Regula rugăciunilor și a psalmilor de noapte și Despre norma canonică a rugăciunilor și psalmilor zilnici*. Insistența acestui Părinte pe detalii este și urmare a faptului că erau unii dintre ei care nu respectau rânduielele stabilite de Sfinții Părinți și practicate în tot Egiptul și viețuiau după cum li se părea lor bine și nu duhovnicilor lor. Învățătura pe care o amintește el este a înaintașilor care au avut multe osteneli, în pustie sau în mănăstiri, mijlocind și sfătuind pe toți oamenii spre slava lui Dumnezeu. El recomandă ostenitorilor creștini numărul de doisprezece psalmi, urmat de citirea a două pericope biblice, una, din Vechiul Testament, iar alta, din Noul Testament: *Așadar în tot Egiptul și în Tebaida, precum am spus, este respectat atât în slujbele de seară, cât și în cele de noapte, numărul de doisprezece psalmi, ca apoi să urmeze două citiri, una Vechiul Testament și alta din Noul Testament*⁴⁴. Apoi atrage atenția asupra decenței

⁴² *Ibidem*, pp. 144-150.

⁴³ *Proloagele*, tipărite prin străduința și osteneală, cu un studiu introductiv și binecuvântarea IPS Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, diortosite și îmbogățite de Arhim. Dr. Benedict Ghiuț, vol. I, Craiova, 1991, luna noiembrie în 5 zile: *Întru această zi, cuvânt al Preacuviosului Părintelui nostru Efreim Siriu despre rugăciune*.

⁴⁴ Sf. Ioan Cassian, *Despre așezămintele mănăstirești și despre tămăduirea celor opt păcate capitale*, partea I: „Pregătirea pentru luptă” în *Scrieri alese*, EIBMBOR, București, 1990, PSB 57, p. 122.

și a stării în care se cuvine a ne ruga: în timpul rostirii psalmilor și după aceasta, omul să fie fără grabă și fără plictiseală, ci cu rugăciune fierbinte și întotdeauna sub îndrumarea duhovnicului: *Voi cânta cu dubul, voi cânta și cu mintea (I Cor. 14, 15)... mai de folos este să fie cântate zece versete înțelese, decât să fie turnat un psalm întrețreg cu încărcătura minții, izvorâtă de multe ori din graba celui care psalmodiază... Să nu fim atrași de mulțimea versetelor, ci de înțelegerea lor cu mintea*⁴⁵.

Și un al treilea exemplu, este cel al Sf. Ignatie Briancianinov care ne îndeamnă să fim cu luare-aminte în alegerea unui povățuitor bun, iar mai apoi să fim ascultători și rugători față de acesta. El citează pe Sfinții Părinți în sprijinul acestor îndemnuri: *Sf. Ioan Cassian spune că Părinții din Egipt a căror viață mănăstirească era deosebit de înfloritoare și dădea naștere la roade spirituale uimitoare afirmau că este bine să fii direcționat spiritual și dirijat de cei ce sunt cu adevărat înțelepți și ei precizează că acest lucru este un mare Har al Sf. Dub... Condiția esențială pentru o asemenea supunere este prezența unui dascăl pnevmatofor care este în stare să corecteze voința căzută a celui care îi este supus întru Domnul...*⁴⁶. Iar mai apoi ne spune, folosind cuvintele Sf. Simeon Noul Teolog: *Cercetează Sfânta Scriptură și scrierile Sfinților Părinți în mod deosebit ale celor care s-au preocupat de viața ascetică și comparând învățătura cu povețele și conduita dascălului tău, vei putea vedea ca într-o oglindă cum să viețuiești*⁴⁷.

Concluzii

Nu trebuie să ignorăm faptul că, atât în vremurile de dinaintea noastră, cât și în zilele de acum, duhovnicii sunt adevărații psihoterapeuți pentru fiecare om credincios. Desigur, Dumnezeu este Adevăratul nostru Vindecător și Povățuitor, dar nu mai puțin sunt, în acest sens, prietenii Lui: sfinții în care El se sălășluiește, așa cum se petrecea odinioară cu proorocii și marii asceți⁴⁸. Sf. Teofan Zăvorâtul

⁴⁵ *Ibidem*, p. 127.

⁴⁶ Sf. Ignatie Briancianinov, *Fărămiturile Ospățului*, Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1996, p. 52.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 59.

⁴⁸ A se vedea, de exemplu, într-o problemă concretă ca aceea despre vise și vedenii, cum lucrau odinioară Părinții noștri: Mitropolitul Hierotheos Vlachos, *Psihoterapia Ortodoxă – continuare și dezbateri*, Traducere din limba greacă de prof. Ion Diaconescu și prof. Nicolae Ionescu, Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului

avea să ne îndemne mai târziu în ceea ce privește luarea Sfinților Părinți drept povățuitori: *Să ne întoarcem din nou la Sfinți... Trebuie neapărat să ai pe cineva cu care să te poți consulta despre tot ceea ce se petrece în afară și, mai important, despre tot ceea ce se petrece în suflet*⁴⁹. Iar părintele diacon John Chryssavgis spunea: „Personalitatea părintelui duhovnicesc... ilustrează cele două niveluri la care există și funcționează Biserica în lume: cel ierarhic, exterior, instituțional și organizatoric și cel spiritual, interior și harismatic. În acest sens, termenul grec *geron* și cel slav *staretz*, coexistă alături de cel de *apostol*”⁵⁰.

O altă concluzie se referă la rânduielile duhovnicului: povățuirea, canonisirea pe care o face în scaunul Spovedaniei, îndrumarea duhovnicească sau sfătuirea și multe altele care sunt lăsate să-l ridice pe om, nu să-l dărâme. Conduita sa trebuie să fie pe măsura exemplului Mântuitorului Care îi apăra pe Apostoli împotriva prescripțiilor Legii abuziv înțelese de către farisei, saducheii și alții. Domnul nu întemeiază *încă* o religie, o *altă* religie și, mai ales, nu modifică Legea, ci o face mai elastică și-i descoperă adevăratele valențe care trec dincolo de om: *Sâmbăta s-a făcut pentru om, iar nu omul pentru Sâmbătă* (Mc. 2, 27). În acest sens, duhovnicul este acel om care niciodată nu este fără Dumnezeu, iar preoția sa, dacă o are, este știință vindecătoare și el se arată lumii ca tămăduitor și ajutor⁵¹.

Biserica lui Hristos trăiește nu din învățături, din dogme lipsite de conținut, ci din conținutul însuși al acestora, care este Hristos Cel Răstignit și Înviat. Pe noi nu ne salvează ideile frumoase, oricât de nobile ar fi acestea și oricât s-ar structura în programe sau învățături alese, ci ne mântuiește legătura vie cu Dumnezeu Cel veșnic viu, Care este Iisus Hristos prin mijlocirea primordială a duhovnicului. Legătura noastră cu Dumnezeu se plinește prin experiența celei

Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Editura Sofia, București, 2001, pp. 109-112.

⁴⁹ Sfântul Teofan Zăvorățul, *Viața duhovnicească și despre cum o putem dobândi*, Tipărită cu binecuvântarea PS Iustinian, Episcopul Maramureșului și Sătmărulei, Studiu introductiv de Protos. Teodosie Paraschiv, Traducere din limba engleză: Prof. Grația Lungu Constantineanu, Ediția a II-a, Iași, 2006, pp. 85 și 290.

⁵⁰ John Chryssavgis, *Reîntregirea sufletului. Arta îndrumării duhovnicești*, Cuvânt înainte de Episcop Kallistos Ware, Traducere în limba română de Luminița Irina Niculescu, Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Editura Sofia, București, 2006, p. 88.

⁵¹ *Ibidem*, p. 293.

cu Biserica și cu duhovnicul, pentru că, așa cum o biserică ortodoxă nu se poate construi decât dacă în masa Sfântului Altar se pun moaște ale martirilor (acesta fiind cel care a experimentat până la capăt puterea Crucii ca și cale spre Înviere)⁵², tot așa noi nu putem fi biserică dacă nu ne situăm în aceeași relație jertfelnică față de înaintașii noștri pe care-i numim, generic, Sfinți, Părinți, Duhovnici. Aș îndrăzni să spun, parafrazând o zicere a Sf. Ciprian al Cartaginei, că acolo unde este duhovnicul, acolo este Biserica, deoarece prin el se reface comunitatea și comuniunea de iubire hristică.

În particular există, alături de alte „tipuri” sau icoane spirituale, tipuri de duhovnic⁵³, dar nu ne putem referi aici la diferențele de abordare, de conținut sau fundamental confesionale (tipul ortodox, cel catolic sau chiar protestant!), ci, atunci când vorbim de duhovnic, vedem creștinul ortodox preot cu trăsăturile lui particulare: omul cu cele inerente ortodoxiei lui și în condițiile istorice concrete în care și-a dus viața. Iată aici un ultim exemplu concret: *El devenea pe nesimțite puntea dintre om și Dumnezeu, omul-preot prin care se deschideau barierele generoase ale bunătăților dumnezeiești, prin care Dumnezeu Însuși venea la întâlnire cu credincioșii Săi, revărsându-și cu îmbelșugare harul Său peste ei. Rugăciunile Părintelui Paisie erau totdeauna vii. Chiar și atunci când citea rugăciunile din carte, Părintele le îmbogățește neconținut. Rugăciunea din carte trecea în inima lui și inima lui îi dădea o expresie vie, îmbogățită, adaptată celui sau celor care se ruga și nevoilor acestora*⁵⁴.

Duhovnicul și duhovnicia fac parte din reglementările nescrise „în catalogul instituțiilor bisericesti”, dar înseamnă cu mult mai mult pentru credincioși, deoarece arată adevăratul chip al Părintelui cersesc. El, și lucrarea pe care o săvârșește, fac dovada unor sinteze și repere cu adevărat folositoare omului contemporan. În duhovnic se vede afirmată viziunea personalistă a Teologiei răsăritene, care fuge de noțiuni abstracte și de teorii și relevă ceea ce înseamnă concret: a mulțumi cuiva, a te ruga pentru el, a-l ajuta, a-l sfătui, a te

⁵² Arhim. Lect. Univ. Dr. Vasile Miron, *Studii de teologie liturgică și de educație religioasă*, EIBMBOR, București, 2005, p. 425.

⁵³ Vom aborda într-un alt studiu prescripțiile duhovnicești aparent contradictorii și „tipurile” duhovnicilor.

⁵⁴ *** , *Părintele Paisie de la Sibla*, Editura Bizantină, București, 1999, p. 8.

impune în fața lui etc. Lupta cea mare a duhovnicului se realizează prin cuvânt și prin faptă și e asemănătoare cu chinurile nașterii, deoarece se vrea o relație vie a omului cu Dumnezeu. Astfel vorbea Sf. Apostol Pavel ca duhovnic: *O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!* (Galateni 4, 19).

Duhovnicul este icoana vie care oferă și care se oferă celor ce vor să se hrănească duhovnicește din viața celor bineplăcuți lui Dumnezeu, trecând dincolo de pământesc spre viața veșnică, chiar dacă el trece la Domnul după o vreme. Paradigma lui rămâne ca aluat sănătos pus în frământătură spre izvodirea roadelor Duhului Sfânt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea (Galateni 5, 22-23).

Bibliografie selectivă

- ***, *Dubovnici români în dialog cu tinerii*: Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Arhim. Sofian Boghiu*, *Arhim. Teofil Părăian*, *Arhim. Arsenie Papacioc*, *Ieromonah Rafail Noica*, *IPS Serafim Joantă Arhim. Ioanichie Bălan*, Pr. Prof. Constantin Galeriu, Pr. Constantin Voicescu, ediția a II-a, Editura Bizantină, București, 2006.
- Andrei, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Dinamica despătimirii*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001.
- Idem, *Spovedanie și comuniune*, ediția a II-a, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001.
- Bunge, Ieromonah Gabriel, *Părintele dubovnicesc și gnoza creștină după avva Evagrie Ponticul*, traducere diac. Ioan Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000.
- Crainic, Nichifor, *Sfințenia – împlinirea umanului*, Ediție îngrijită de Ierod. Teodosie Paraschiv, Editura Trinitas, Iași, 1993.
- Evdokimov, Paul, *La vie spirituelle dans la ville*, Epiphanie, Les Editions du Cerf, Paris, 2008.
- Mihălțan, Ioan, Episcopul Oradiei, *Îndrumări pentru îndreptarea și maturizarea dubovnicească a persoanei noastre*, Editura Episcopiei Oradiei, 1994.
- Sfântul Macarie Egipteanul, *Les homélies spirituelles de Saint Macaire. Le Saint Esprit et le chrétien*, traduction française avec Introduction par le Père Placide Deseille, Spiritualité Orientale, Abbaye de Bellefontaine, Begrolles en Mauges, 1984.

Stancu, Ieromonah Benedict, *Nuanțe și false nuanțe în viața dubovnicească. Vero distinguo falsum*, Editura Sofia, București, 2007.

Idem, *Iată dubovnicul. Părintele Arsenie Papacioc*, vol. 2, Editura Sofia, 2006.

Idem, *Spovedania și îndrumarea dubovnicească*, Editura Sofia, 2007.

Vintilescu Petre, *Spovedania și Dubovnicia*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Andrei, Episcopul Alba Iuliei, Alba Iulia, 1995.

**The Spiritual Father – doctor of the souls of the people
and educator in the process of their spiritual formation**

Rev. Lect. Dr. Adrian DINU

Rev. Lect. Dr. Adrian Dinu presents the role of the spiritual father into the Church and the challenges he faces in the modern society menaced by the consumism and secularization. According to the Holy Fathers of the Church, the author analyses the main features of a good spiritual father and also the great responsibility of such a mission in the Church for the salvation of the believers. After a short introduction into the theology of salvation, clarifying the notions of sin and of forgiveness, the author shows the fundamental meaning of a spiritual father.